

2020/07/22/uzagalnennya-problem-zastosuvannya-zakonodavstva-shho-vstanovlyuye-vidpovidalnist-za-koruptsijni.pdf.

9. Мезенцева І.Я., Ярош В.В. Кримінально-правові санкції за злочини у сфері службової діяльності: монографія. Київ: Національна академія прокуратури України, 2017. 218 с.

10. Дудоров О.О., Комарницький М.В., Калмиков Д.О. Кримінальна відповідальність за незаконне видобування корисних копалин в Україні: монографія / за ред. О.О. Дудорова, В.М. Комарницького. Суми: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2016. 567 с.

11. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України з метою забезпечення невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення» (реєстр. № 5137, від 23.02.2021). Вноситься народним депутатом України С. Вельможним. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/561996>.

12. Арманов М., Ковальова І. Процесуальні аспекти притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого статтею 354 Кримінального кодексу України. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1. С. 23–31.

Кравчук Олексій Олегович,
суддя Вищого антикорупційного суду,
доктор юридичних наук, доцент

ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ДОСВІДУ ВОЄННОГО ЧАСУ В СПРАВАХ ПРО КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ

Із початком воєнного часу кримінальне покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (далі – позбавлення права) зазнало змін.

До цих змін відповідно до усталеної судової практики, закріпленої ще п. 17 постанови Пленуму Верховного Суду України № 7 від 24.10.2003 «Про практику призначення судами кримінального покарання», це покарання застосовувалося як додаткове лише в тих випадках, коли вчинення злочину було пов'язане з посадою підсудного або із заняттям ним певною діяльністю [1]. Навіть у випадках, якщо додаткове покарання у виді позбавлення права за санкцією статті (санкцією частини статті) було обов'язковим, то воно застосовувалося лише до тих осіб, які обіймали посади чи займалися діяльністю, з якими було пов'язано вчинення злочину. Наприклад, до співучасників (йдеться, в першу чергу про пособників) корупційних (службових і майнових) кримінальних правопорушень покарання у виді позбавлення права, як правило, не застосовується, оскільки вони вчиняють правопорушення не як службові особи. Виконавцю такого злочину – службовій особі – призначається таке додаткове покарання, а пособнику, як правило, не

призначається, навіть якщо воно згідно з санкцією норми особливої частини є обов'язковим [2].

Загальні мінімальні й максимальні строки цього виду кримінального покарання (абз. 1 ч. 1 ст. 55 КК) залишаються нині в розмірі первинної редакції КК 2001 р., і становлять: від 2 до 5 років (основне покарання) і від 1 до 3 років (додаткове покарання). Однак, уже з 2008 р. до ч. 1 ст. 55 КК законодавець починає вносити доповнення, передбачаючи в окремих випадках призначення цього покарання як додаткового винятки із загального правила щодо мінімальних і максимальних строків (5 років у справах, передбачених Законом України «Про очищення влади», надалі – за вчинення правопорушення проти виборчих прав і свобод громадянина, передбачених статтями 157–160 КК, до 10 років – у разі позбавлення права керувати транспортними засобами. Саме в межах такої тенденції встановлення винятків перебувають винятки щодо цього виду покарання, нині встановлені для кримінальних правопорушень за ст. 111-1, 111-2 КК.

Так, із набранням чинності Законом від 3 березня 2022 року № 2108-IX, в КК з'явилася нова стаття 111-1 «Колабораційна діяльність», де міститься значна кількість складів кримінальних правопорушень. Цим же Законом унесено зміни до ст. 55 КК, де передбачено виняток, що позбавлення права як основне або додаткове покарання за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, передбачених статтею 111-1 цього Кодексу, призначається на строк від 10 до 15 років. Пізніше це правило Законом від 14 квітня 2022 року № 2198-IX було поширено й на кримінальні правопорушення, передбачені новою ст. 111-2 КК «Пособництво державі-агресору». Аналізуючи склади правопорушень, передбачених ст. 111-1, 111-2 КК, можна побачити, що ряд із них пов'язано із зайняттям певних посад, а інші не пов'язані. Детальний кримінально-правовий аналіз цих статей здійснено нами з М.Бондаренко в статті [3]. Так, наприклад такі склади як публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора (ч. 1 ст. 111-1) не передбачають вчинення правопорушення саме у зв'язку із зайняттям особою певної посади або зайняття певною діяльністю. Але за скоєння цих правопорушень передбачено єдине (основне покарання) – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років. У літературі зазначається, що до відповідальності за цією статтею часто притягаються особи пенсійного віку, а отже застосування цього покарання по суті означає відсутність реального покарання для них [4].

Склади правопорушень передачі матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора (ч. 4 ст. 111-1) може бути вчинено як у зв'язку із заняттям певної посади, так і незалежно від заняття посади. За ці правопорушення відповідне покарання у виді позбавлення права на строк від 10 до 15 років передбачається як обов'язкове додаткове покарання.

Практично всі склади злочинів, передбачених ст. 111-2 «Пособництво державі-агресору» можуть бути вчинені як у зв'язку із зайняттям певних посад,

так і не бути пов'язаними з ними. Аналогічно до попереднього випадку, за ці злочини передбачено обов'язкове додаткове покарання у вигляді позбавлення права на строк від 10 до 15 років.

Відповідна практика призначення покарань судами України за ст. 111-1 КК свідчить про те, що судами призначаються покарання у вигляді позбавлення права обіймати посади в органах державної влади та органах місцевого самоврядування (з різними формулюваннями) без аналізу того, чи було пов'язано скоєння правопорушення із зайняттям певної посади. І стосується це не лише випадків, коли це покарання є основним (за найбільш чисельною ч. 1 ст. 111-1 КК), але й випадків, коли це покарання є додатковим. Щодо використовуваного формулювання, слід відзначити, що якби вчинення правопорушення було пов'язано з певними посадами, то це могла би бути лише конкретна посада або конкретна категорія посад (наприклад, очевидно неможливо одночасно обіймати посаду і в державних органах, і в органах місцевого самоврядування, однак саме таким виглядає найбільш поширене формулювання покарання позбавлення права в судових вироках).

Наприклад вироком Шевченківського районного суду м. Києва від 16.09.2022 у справі № 761/13954/22 засуджено Особу_1, який в м. Гостомель Київської обл., на виконання злочинного плану, спрямованого на передачу матеріальних ресурсів збройним формуванням держави-агресора, використовував службовий вантажний автомобіль – маніпулятор з метою надання допомоги збройним формуванням країни-агресора у будівництві блок-постів, перевезення вантажів різного характеру, а також надання палива для військової техніки збройних сил рф. Визнавши Особу_1 винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 4 ст. 111-1 КК, суд призначив йому покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років з позбавленням права обіймати посади в органах державної влади та місцевого самоврядування на строк 10 років [5].

Таким чином, практика призначення покарання позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у випадках як основного, так і додаткового покарання за правопорушення, передбачені ст. 111-1, 111-2 КК, пішла іншим шляхом, ніж це передбачалося згаданою вище постановою пленуму Верховного Суду України. За ці правопорушення покарання у виді позбавлення права призначаються з метою спеціальної превенції – для того щоб у майбутньому обмежити доступ осіб, що вчинили відповідні правопорушення проти основ національної безпеки України до органів публічної влади.

Цей досвід потребує вивчення з метою його поширення й на інші сфери. Наприклад, у частині застосування його до осіб, які вчиняють корупційні кримінальні правопорушення як пособники, організатори, не займаючи при цьому певних посад, пов'язаних зі злочином (не службові особи) та не займаються певною діяльністю. Можливо, є доцільною зміна усталеної судової практики і перехід до застосування і щодо таких осіб (а не лише щодо основних виконавців таких правопорушень), додаткових покарань у виді позбавлення права займати посади в державних органах і органах місцевого самоврядування на певний строк. Така спеціальна превенція відповідатиме тенденції, що спостерігається в антикорупційному законодавстві у вигляді надання

публічного характеру інформації про осіб, які вчинили корупційні правопорушення (відповідний публічний реєстр передбачено ст. 59 Закону України «Про запобігання корупції»). Порушене питання потребує додаткового наукового осмислення.

Список використаних джерел

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 24.10.2003 «Про практику призначення судами кримінального покарання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03#Text>.
2. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 27 квітня 2021 року у справі №758/5744/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96838261>; Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 11 липня 2022 року у справі № 760/26347/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105257209>.
3. Кравчук О., Бондаренко М. Колабораційна діяльність: науково-практичний коментар до нової статті 111-1 КК України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022, № 3. URL: http://lsej.org.ua/3_2022/45.pdf.
4. Мовчан Р.О. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: правозастосовні проблеми: монографія. Київ, 2022, с. 56-58.
5. Вирок Шевченківського районного суду міста Києва від 16 вересня 2022 р. у справі № 761/13954/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106554991>.

Пастух Ігор Дмитрович,
завідувач кафедри публічного
управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

8 липня 2022 року Верховною Радою України було прийнято Закон № 2381-IX «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану» [1], який спрямований на забезпечення правової визначеності стосовно застосування обмежень на одержання подарунків для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняних до них осіб, в умовах воєнного стану, а також на забезпечення правової визначеності стосовно правил декларування таких подарунків в умовах воєнного стану.

З цією метою у Законі був визначений вичерпний перелік обставин для одержання коштів, товарів, робіт чи послуг безоплатно або за ціною, нижчою від мінімальної ринкової, на одержання яких під час дії правового режиму воєнного стану не поширюються обмеження щодо допустимої вартості одержаних подарунків, передбачене частиною другою статті 23 Закону України «Про запобігання корупції» (одноразово 1 прожитковий мінімум для працездатної особи на день одержання подарунку). Зокрема, встановлено, що тимчасово, з дня введення воєнного стану на період до припинення або